НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

РЕФЕРАТ О КВАЛИФИКОВАНОСТИ КАНДИДАТКИЊЕ И ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНЕ ТЕМЕ ЗА ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ

ТЕМА: Утицај опажене сличности људи и животиња на међугрупне односе

Докторандкиња: Анастасија Буџак

Ментор: проф. др Зоран Павловић

Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

Анастасија Буџак завршила је основне академске студије психологије на Факултету за медије и комуникацију уписала 2014. године, а дипломирала је 2018. г. са просеком 10,00. Мастер студије психологије на Факултету за медије и комуникацију уписала је исте године, а завршила 2020. г., са просеком 10,00. У 2020. г. уписала је докторске студије да Одељењу за психологију, Филозофског факутлета, Универзитета у Београду.

У периоду од 2015. године, њено радно и практично искуство укључује ангажман у више различитих институција, попут ОШ „Лаза Саватић“ у Београду, Института за ментално здравље „Палмотићева“ и истраживачке агенције „Nina media“ из Новог Сада. Од октобра 2020. г. запослена је на Депарману за психологију Факултета за медије и комуникацију, где је ангажована у релизацији наставе на неколико предмета: *Политичка психологија*, *Академске вештине у психологији*, *Статистика у психологији* и *Историја и теорија образовања*.

Преглед до сада објављених радова

Анастасија Буџак је до сада објавила три научна рада у неким од веома утицајних часописа у области социјалне психологије (категорије М21). Поред тога, има укупно шест изглагања на домаћим и међународним научним конференцијама. У својим радовима,

Анастасија се бави широким спектром тема које углавном обухватају проблематику социјалне психологије међугрупних односа, односа људи и животиња и социјалног идентитата. За ову сврху приказаћемо три поменута рада која најбоље сведоче о њеним научним интересовањима и компетнцијама за бављење планираном темом докторске дисертације.

- Branković, M., Budžak, A., Tulić, N., & Janković, J. (2023). Effects of experimentally induced self-affirmation on the openness to meat reduction and alternative protein sources. *Frontiers in Psychology*, *14*, 1021891. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1021891 (M21)

Конзумирање животиња подразумева занемаривање бола живих бића, а признавање тога може угрозити слику појединца о себи као моралној особи. Такође, уздржавање од меса у култури једења меса може угрозити цењени групни идентитет појединца. Претходна истраживања о међугрупним односима сугеришу да самопотврђивање, афирмација личних или колективно важних вредности, може помоћи појединцима да ублаже доживљај самопретње јер побољшава нечију глобалну слику о себи. У овом раду тестирани су потенцијални ефекти самопотврђивања на отвореност према смањењу конзумације меса у експерименталној студији. Учесници (N = 277) су насумично распоређени у ситуацију индивидуалне афирмације, групне афирмације или контролну групу. У ситуацији индивидуалне афирмације испитаници су рангирали листу вредности, а затим написали кратак пасус о својој прворангираној вредности. Испитаници у ситуацији групне афирмације урадили су сличан задатак, фокусирајући се на вредности своје етничке групе, док су учесници у контролној ситуацији имали неповезан задатак да рангирају своје преференције боја. Учесници су затим прочитали убеђујућу поруку која представља здравствене ризике везану за конзумацију меса и здравствене предности смањења количине меса. Коначно, указали су на своју отвореност према смањењу потрошње меса и прихватљивост биљних алтернатива и меса узгојеног у лабораторији. Резултати су показали да испитаници у ситуацијама афирмације изразили већу спремност да преиспитају своје навике у конзумацији меса, смањену перцепцију вегетаријанства као претње локалној култури и позитивнију

перцепцију идеје о лабораторијском месу. Међутим, самопоштовање и учесталост конзумирања меса представљали су важна ограничења експерименталних ефеката.

- Budžak, A., & Branković, M. (2022). The traditional vegetarians – Improving attitudes toward vegetarians through emphasizing similarities between vegetarianism and traditional fasting. *Journal of Social Psychology, 163*(3), 354-366 *https://doi.org/10.1080/00224545.2022.2139216* (M23)

Савремени избори исхране често се доживљавају у супротности са традиционалним погледима на свет. Ова студија је имала за циљ да тестира могућност побољшања ставова према вегетаријанцима наглашавајући сличност између вегетаријанства и верског поста. Ауторке су кренуле од очекивања да ће ефекти индукције бити ублажени прихватањем десничарског ауторитаризма и оријентације ка социјалној доминацији (SDO-D и SDO-E). Испитаници (N = 246) су насумично подељени у три групе које су све прочитале текст о традиционалној прослави рођендана. Контролна група је читала текст о прослави са јелима од меса, једна експериментална група је читала о прослави са јелима без меса. У другој експерименталној групи је наглашено да је домаћин постао вегетаријанац након вишегодишњег верског поста. Разултати су показали да су обе експерименталне индукције побољшале ставове према вегетаријанцима. Само се SDO-D показао као значајан модератор, при чему је индукција показала значајан ефекат на вишим нивоима SDO-D.

- Budžak, A., & Branković, M. (2022). Alternative Ways to Mental Health: Exploring Psychological Determinants of Preference for CAM Treatments. *Studia Psychologica, 64* (1), 118-135. https://doi.org/10.31577/sp.2022.01.843

Истраживања сугеришу тренд ка повећаном интересовању за комплементарне и алтернативне терапије (КАМ) за лечење проблема менталног здравља, што је аналогно релативно повољном односу професионалаца у сфери менталног здравља. Ова студија је истраживала психолошке предикторе става према КАМ терапијама: фрустрацију толеранције (мерена скалом фрустрације и нелагодности од 28 ставки), самопоштовање (мерено скалом од 16 ставки Ревидиране верзије скале самодопадања/ самокомпетентности), когнитивни стилове (мерено REI кратком скалом) и

ирационална здравствена уверења (мерена CAM Health Belief Questionnaire – CHBQ). Учесници (N = 294) су реаговали на виђете које описују Бахове цветне лекове и неуро-лингвистичко програмирање како би исказали свој став према КАМ. КАМ здравствена уверења (нпр. уверење да је здравље равнотежа животних снага) и самопоштовање је позитивно предвиђало став према КАМ-у, док је рационални стил размишљања био негативан предиктор. Анализа медијације је показала да је интуитивни стил размишљања утицао на став према КАМ преко интензивирања КАМ уверења.

Предмет и циљ дисертације

Битан део људских интеракција, и то на свакодневном нивоу, одвија се са животињама. Повећана учесталост ових контаката довела је до увиђања разних добробити које можемо имати из ових односа, али је, и поред тога, доста заступљена експолатација животиња коју оправдава врстизам (или специзам). Заговарајући специзам, људи заправо подржавају веровања у људску моралну супериорност над животињама и самим тим и њихову експлоатацију. Посматрано на овај начин, животиње се опажају као субмисивна и слабија група, чиме је неминовна њихова аналогија са мањинским друштвеним групама, које се често перципирају у терминима ниже позиције у хијерархији групних односа.

Такође, истраживања показују да постоји повезаност између ставова према етничким групама и према животињама. Људи који имају негативније ставове према националним мањима имају негативније ставове и према животињама, док се истицањем сличности животиња са људима смањују предрасуде према етничким групама путем смањивања степена дехуманизације имиграната, већег степена инклузивности идентитета, више емпатије према имигрантима и нижег нивоа осећаја претње од животињске природе (Costello, 2008).

У складу са тим, ово истраживања има за циљ испитивање утицаја индуковане сличности животиња са људима на интергрупне односе, тачније на односе према животињама и на односе према етничким мањинама на територији Србије. У складу са резултатима претходних истраживања (Bastian, Costello, Loughnan, & Hodson, 2012; Costello & Hodson, 2010; Costello, 2008) у фокусу анализе биће проевра (1) потенцијалних корелата конструкта сличности животиња са људима, односно како је

сличност животиње-људи повезана са различитим варијаблама попут дехуманизације, инклузивности идентитета, емпатије према људима, емпатије према животињама, претње животињском природом, односа према животињама и односа према етничким мањинама. Потом ће бити спроведене две експерименталне студије са циљем тестирања (2) да ли је сличност са животињама могуће индуковати и (3) како би то могло да утиче на односе према животињама и према мањинским групама (директно, али и путем других конструката).

Опис садржаја (структура по поглављима)

Планирана структура докторске дисертације састоји се од уводних делова у којима ће бити теоријски дискутовани релевантни феномени, теоријски модели и ранија истраживања, описа предмета, циљева и хипотеза истраживања, методолошког дела са детаљним описом свих елемената примењене методолошке процедуре, резултата, дискусије резултата и закључака, ограничења студије и импликације налаза за будућа истраживања.

Методолошки део ће садржати исцрпне описе три планиране студије и за сваку од њих ће садржати информације о испитаницима и коришћеним инструментима и експерименталним процедурамаа.

Део посвећен резултатима истраживања садржаће резултате статистичких анализа и табеларне и графичке приказе добијених налаза.

Добијени резулати ће у теоријском смислу бити додатно елаборирани у делу Дискусија.

Последњи део дисертације ће садржати и осврт на ограничења спроведеног истраживања и препоруке за будућа истраживања. Дисертација ће садржати и списак литературе и прилоге.

Укратко, дисертација ће имати следећу структуру:

1. Теоријски део
   1.1. Животиње као социјална бића и предмет испитивања социјалне психологије?
   1.2. Испитивање ставова према животињама – да ли је заиста важно?
   1.3. Испитивања утицаја опажене сличност људи-животиње

1.4. Врстизам
1.5. Емпатија – важан фактор односа према другима
1.6. Улога инклузивних идентитета у интергрупним односима
1.7. Дехуманизација и опажање других група
1.8. Претња животињском природом
1.9. Однос и ставови према етничким мањинама у Србији
2. Предмет и циљеви истраживања
3. Хипотезе истраживања
4. Методолошки део
4.1. Корелационо истраживање
4.1.1. Испитаници
4.1.2. Процедура
4.1.3. Варијабле и инструменти
4.2. Прва експериментална студија
4.2.1. Варијабле и инструменти
4.2.2. Испитаници
4.2.3. Дизајн и процедура
4.3. Друга експериментална студија
4.3.1. Варијабле и инструменти
4.3.2. Испитаници
4.3.3. Дизајн и процедура
4.4. Пилот истраживање
4.5. План обраде података
5. Резултати истраживања
5.1. Корелациона студија
5.1.1. Анализа
5.1.2. Дискусија
5.2. Прва експериментална студија
5.2.1. Анализа
5.2.2. Дискусија
5.3. Друга експериментална студија

5.3.1. Анализа
5.3.2. Дискусија
6. Општа дискусија
6.1. Преглед налаза
6.2. Импликације за будућа истраживања
6.3. Ограничења истраживања
7. Закључак
8. Литература
9. Прилози

Основне хипотезе истраживања

Будући да су планиране три студије, од којих су две експерименталне, очекивања су разноврсна и, донекле, флексибилно формулисана, будући да се студије надовезују једна на другу и да ће резултати оних претходних информисати истраживачке одлуке у наредним студијама.

У првој корелационој студији постоји укупно шест хипотеза које су формулисане на основу ранијих истраживања. Пре свега, претпоставља се да ће сличност животиње-људи бити у позитивној повезаности са другим релевантним варијаблама: емпатијом према људима (H1), емпатијом према животињама (H2) и инклузивности идентитета (H3) и идентитета људи-животиње (H4). Очекује се да што људи у већој мери сматрају да су животиње сличније људима и ниво емпатије и према људима и према животињама бити виши, као и инклузивност идентитета. Потом, очекује се да ће слабија перцпеција сличности између људи и животиња биће повезано са вишим степеном дехуманизације неприпадајућих група (H5) као и већим осећајем претње животињском природом (H6). Најзад, имајући у виду да специзам представља уверење о оштрој граници између људи и животиња која оправдава њихову експлоатацију и неједнак третман, очекује се да ће постојати негативна повезаност између ова два конструкта (X7) - људи који у већој мери опажају сличност животиња са људима у мањој мери ће имати изражен врстизам. Такође, опажање сличности између људи и животиња би требало да буде у позитивној корелацији са односом према мањинским етничким групама, односно да људи који у већој мери

перципирају сличност животиња са људима имају и позитивнији однос према етничким мањинама (X8). Најзад, очекује се да ће ефекти перцепције сличности на однос према мањинама бити посредовани дехуманизацијом, емпатијом према људима и према животињама, инклузивношћу етничког идентитета и идентитета људи-животиње, претњом животињском природом и односом према животињима (X9).

У другој (експерименталној) студији, формулисано је пет хипотеза у вези са ефектима експерименталне манипулације индукције сличности људи и животиња, такође утемељених у ранијим студијама. Очекује се да ће у експерименталној групи (оној која ће бити изложена вињети која наглашава сличност људи и животиња), у поређењу са контролном групом, бити израженија перцепција сличности људи и животиња (H1), позитивнији однос према жвивотињама, тј. нижи врстизам (H2), израженија емпатија према животињама (H3), инклузивнији идентитет по питању категорисања људи и животиња у исту групу (H4) и нижи ниво осећаја претње животињском природом (H5).

У трећој студији постоји додатних седам очекивања, постављених на основу ранијих истраживања. Главна хипотеза (H1) претпоставља да ће индуковање сличности животиња са људима довести до позитивнијег односа према етничким групама (ниже социјалне дистанце). Осталих шест хопотеза тиче се потенцијалних медијатора ефеката индуковане сличности људи и животиња и односа према етничким групама. Очекује се да ће индукована сличност водити израженијој перцпецији сличности између људи и животиња (H2), израженије емпатије према неприпадајућим групама (H3), израженије емпатије према животињама (H4), смањења дехуманизације неприпадајућих група (H5), инклизивнијем етничком идентитету (H6) и идентитету људи-животиње (H7), умањења осећања претње животињском природом (H8). Претпоставка је и да ће ефекат индуковане сличности на однос према мањинама бити посредован перцепцијом сличности љуси-животиње, емпатијом према људима и према животињама, инклузивношћу етничког и идентитета људи-животиње и претњом животињском природом, дехуманизацијом и врстизмом (H9).

Методе које ће се у истраживању користити

Истраживање ће укључивати три студије, од тога једну корелациону и две експерименталне.

У корелационој (првој) студији учестоваће приближно 140 испитаника и испитаница који ће онлајн путем попуњавати упитник којим ће бити мерене главне варијабле: опажена сличност људи и животиња, емпатија према људима и животињама, претња животињском природом, врстизам и инклузивност идентитета. Поред тога, биће регистрован и већи број социо-демографских варијабли: пол, узраст, ниво образовања и етничка припадност. У другој студији, првој експерименталној, биће тестиран ефекти вињета, тј. индуковане сличности људи и животиња на зависне варијабле. Укупно 210 испитаника биће насумично распоређени у експерименталну или контролну групу, потом ће бити изложени вињетама, након чега ће попуњавати упитник којим ће бити мерене исте варијабле као и у корелационој студији, укључив и социо-демографске. У трећој студији, другој експерименталној биће тестиран ефекат индуковане сличности животиња и људи на однос према мањинама и посредујућа улога неколико релевантних варијабли. Приближно 250 испитаника ће, попут прве експерименталне студије, бити насумично распоређено у експерименталну или контролну групу, читаће вињету, а потом и одговарати на упитник којим ће, поред већ наведних варијабли из прве експерименталне и корелационе студије, бити придодате и варијабле односа према етничких групама и дехуманизација мањинских група. Пре реализације главног истраживања биће обављено и пилот истраживање у коме ће бити претестирани материјали и процедуре који ће бити коришћени у главној студији.

Кроз све три студије биће коришћени исти инструменти. За мерење *опажене сличности животиње-људи* биће коришћена 5-степена скала за испитивање сличности људи са животињама Human-Animal Similarity Scale (Study 2) (Costello, 2008). *Емпатија према људима и према животињама* биће мерена преко скала за мерење емпатије према животињама (Batson et al., 1997). *Претња животињском природом* биће мерена на основу две ставке „Осећам се угрожено и/или непријатно када се подсетим сличности које делим са животињама“, „Не осећам се непријатно кад знам да имам одређене сличности са животињама." *Однос према животињама* (врстизам) биће мерен преко скале врстизма (Dhont, Hodson & Leite, 2016), која је преведена и делимично адаптирана (Branković, 2021). Као меру инклузивности етничког идентитета и идентитета људи-животиње

користиће се скала инклузивности других у селф – Inclusion of Others in Self (Aron, Aron & Smollan, 1992). За мерење дехуманизације коришћена је скала еволуције човека - Ascent of Human (Kteily, Bruneau, Waytz, & Cotterill, 2015). *Социјалну дистанцу* за мерење односа према етничким групама мерићемо преко 5-степене скале од по седам тврдњи за сваку етничку групу, где је 1 – у потпуности се слажем, - уопште се не слажем (нпр.” Не бих имао/ла ништа против да будем у браку са припадником (припадник дате етничке групе)”). У питању је iScore skala (Mather, Jones, Moats, 2017), показала се као осетљивија скала социјалне дистанце, комбинује Богардусов начин оцењивања са Ликертовом скалом.

Очекивани резултати и научни допринос

Планирано истраживање је захтевно и амбиоциозно постављено. Фенонем међугрупних, етничких односа биће анализиран из једне попутно нове парадигме, односа између животиња и људи, на трагу најскоријих социо-психолошких истраживања у овој области. Као такво, даће важан допринос корпусу актуелних сазнања и у теоријском и у практичном смислу. У теоријском смислу, пружиће важне увиде у адекватност постулираних модела људско-животињских односа у контексту своубухватније анализе феномена међугрупних односа која ће укључивати широк спектар релевантних и раније неистражених варијабли. То ће, са једне стране, бити додатна провера претходних истраживања и теоријских модела у овој области, а, са друге, њихово крос-културно валидирање у специфичном социјално-културном контексту. У практичном смислу, налази истраживања могу имати важне практичне импликације не само у погледу трасирања неких будућих истраживања овог и сродних феномена, већ и у погледу развоја стратегија превенције и умањења етничких нетрпељивости и борбе против етничких предрасуда на иновативан и индиректан начин. Све у свему, предложена докторска дисертација представља вредан подухват анализе феномена међугрупних односа у теоријско-концептуалном, методолошко-операционалном и емпиријском смислу.

Закључак

На основу анализе предложеног нацрта докторске тезе Комисија закључује да (1) је предложена тема докторске дисертације релевантна за област социјалне психологије и научно заснована, (2) да предложени рад доноси значајну новину и има бројне теоријске и практичне импликације, као и (3) да кандидаткиња има све неопходне капацитете да на успешан начин реализује предложени нацрт. Предложену тему докторске дисертације кандидаткиња је успешно одбранила пред Комисијом 5. априла 2023. године.

Полазећи од свега наведеног предлажемо Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду да прихвати предложену тему докторске дисертације под насловом „УТИЦАЈ ОПАЖЕНЕ СЛИЧНОСТИ ЉУДИ И ЖИВОТИЊА НА МЕЂУГРУПНЕ ОДНОСЕ“ кандидаткиње Анастасије Буџак.

У Београду, КОМИСИЈА:

17. октобар 2023. г.

_____

проф. др Драган Попадић (председник комисије)

Филозофски факултет

Универзитет у Београду

_____

проф. др Ирис Жежељ

Филозофски факултет

Универзитет у Београду

_____

проф. др Марија Бранковић

Факултет за медије и комуникације

Универзитет Сингидунум

Предложена литература

Нацрт истраживања заснива се на укупно 72 референце. У наставку је предложени списак референци које илуструју ширину обухвата и разноврсност коришћених извора:

Allport, G. W. (1958). *The nature of prejudice: Abridged*. New York: Doubleday.

Akrami, N., Ekehammar, B., & Bergh, R. (2011). Generalized prejudice: Common and specific components. *Psychological Science, 22*, 57–59. doi:10.1177/0956797610390384

Amiot, C.E, & Bastian, B. (2017). Solidarity with Animals: Assessing a Relevant Dimension of Social Identification with Animals. *PLoS ONE*, *12* (1), 1-26. doi:10.1371/journal.pone.0168184

Amiot, C. E., De la Sablonniere, R., Terry, D. J., & Smith, J. R. (2007). Integration of social identities in the self: Toward a cognitive-developmental model. *Personality and social psychology review*, *11*(4), 364-388. https://doi.org/10.1177/1088868307304091

Bastian, B., Costello, K., Loughnan, S., & Hodson, G. (2012). When Closing the Human–Animal Divide Expands Moral Concern: The Importance of Framing. *Social Psychological and Personality Science*, *3*(4), 421–429. https://doi.org/10.1177/1948550611425106

Batson, C. D., & Coke, J.S. (1981). Empathy: A source of altruistic motivation for helping? In J. P. Rushton & R. M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and helping behavior: Social, personality, and developmental perspectives* (pp. 167-187). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Beatson, R. M., & Halloran, M. J. (2007). Humans rule! The effects of creatureliness reminders, mortality salience and self-esteem on attitudes towards animals. *British Journal of Social Psychology*, *46*(3), 619-632.

Bertrand, M., & Mullainathan, S. (2004). Are Emily and Greg more employable than Lakisha and Jamal? A field experiment on labor market discrimination. *American Economic Review*, *94*(4), 991–1013.

Bratanova, B., Loughnan, S., & Bastian, B. (2011). The effect of categorization as food on the perceived moral standing of animals. *Appetite*, 57, 193-196.

Braković, M. (2019). Attitudes towards animlas and their relation to wider ideological beliefs and social identifications, u *Empirical studies in psychology*, book of abstracts, str. 111-112, Beograd: Institut za psihologiju, Filozofski fakultet.

Campbell, D. T. (1958). Common fate, similarity, and other indices of the status of aggregates of persons as social entities. *Behavioral science*, *3*(1), 14-26.

Caviola, L., Everett, J. A. C., & Faber, N. S. (2019). The Moral Standing of Animals: Towards a Psychology of Speciesism. *Journal of Personality and Social Psychology*, *116* (6), 1011-1029. https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/pspp0000182

Charles, K. K., & Guryan, J. (2008). Prejudice and wages: An empirical assessment of becker's the economics of discrimination. *Journal of Political Economy*, *116*(5). 773–809.

Conner, M. T., Perugini, M, O'Gorman, R., Ayres, K., & Prestwich, A. (2008). Relations Between Implicit and Explicit Measures of Attitudes and Measures of Behavior: Evidence of Moderation by Individual Difference Variables. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *33* (12), 1727-1740. http://dx.doi.org/10.1177/0146167207309194

Costello, K., & Hodson, G. (2010). Exploring the roots of dehumanization: The role of animal-human similarity in promoting immigrant humanization. *Group Processes & Intergroup Relations, 13*, 3–22.

Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*, 113-126.

Dhont, K., Hodson, G., Loughnan, S., & Amiot, C. E. (2019). Rethinking human-animal relations: The critical role of social psychology. *Group Processes & Intergroup Relations, 22* (6), 769 – 784.

Duckitt, J. (2001). A dual process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. In M. Zanna (ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 41–113). San Diego, CA: Academic Press.

Duckitt, J. (2003). Prejudice and Intergroup Hostility. In D. Sears, L. Huddy, & R. Jervis (Eds.), *Oxford Handbook of Political Psychology* (pp. 559-600). Oxford University Press.

Epley, N., Waytz, A., & Cacioppo, J. T. (2007). On seeing human: a three-factor theory of anthropomorphism. *Psychological Review, 114*, 864-886.

Esses, V. M., Veenvliet, S., Hodson, G., & Mihic, L. (2008). Justice, morality, and the dehumanization of refugees. *Social justice research*, *21*(1), 4-25.

Gavrilović, D., & Petrušić, N. (2011). Međunacionalni odnosi i zaštita manjinskih prava u Srbiji. *Migracijske i etničke teme*, *27*(3), 419-439.

Goff, P. A., Eberhardt, J. L., Williams, M. J., & Jackson, M. C. (2008). Not yet human: implicit knowledge, historical dehumanization, and contemporary consequences. *Journal of personality and social psychology*, *94*(2), 292-306.

Goldenberg, J. L., Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S., Kluck, B., & Cornwell, R. (2001). I am not an animal: mortality salience, disgust, and the denial of human creatureliness. *Journal of Experimental Psychology: General*, *130*(3), 427-435.

Gosling, S. D., & John, O. P. (1999). Personality dimensions in nonhuman animals: A cross-species review. *Current Directions in Psychological Science, 8*, 69-75.

Gosling, S. D., Kwan, V. S. Y., & John, O. P. (2003). A Dog's Got Personality: A Cross-Species Comparative Approach to Personality Judgments in Dogs and Humans. *Journal of Personality and Social Psychology*, *85*, (6), 1161–1169. DOI: 10.1037/0022-3514.85.6.1161

Gray, H. M., Gray, K., & Wegner, D. M. (2007). Dimensions of mind perception. *Science*, *315*(5812), 619-619.

Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York: Guilford Press.

Haslam, N., & Loughan, S. (2014). Dehumanization and infrahumanization. *Annual Review of Psychology*, *65*, 399-423.

Haslam, N., Rothschild, L., & Ernst, D. (2000). Essentialist beliefs about social categories. *British Journal of social psychology*, *39*(1), 113-127.

Haque, O. S., & Waytz, A. (2012). Dehumanization in medicine: Causes, solutions, and functions. *Perspectives on psychological science*, *7*(2), 176-186.

Heath, A., Liebig, T., & Simon, P. (2013). Discrimination against immigrants – Measurement, incidence and policy instruments. In OECD (Ed.), *International Migration Outlook* (pp. 191–230). Paris: OECD Publishing.

Hedegaard, M., & Tyran, J. R. (2018). The price of prejudice. *American Economic Journal: Applied Economics*, *10*(1), 40–63.

Herzog, H.A., Betchart, N.S., & Pittman, R.B. (1991). Gender, sex role orientation, and attitudes toward animals. *Anthrozoös*, 4, 184–191.

Hodson, G., & Dhont, K. (2015). The person-based nature of prejudice: Individual difference predictors of intergroup negativity. *European Review of Social Psychology*, *26*, 1–42. doi:10.1080/ 10463283.2015.1070018.

Hodson, G. (2011). Do ideologically intolerant people benefit from intergroup contact?. *Current Directions in Psychological Science*, *20*(3), 154–159. https://doi.org/10.1177/ 0963721411409025

Hodson, G., MacInnis, C. C., & Costello, K. (2014). (Over)Valuing humanness as an aggravator of intergroup prejudices and discrimination. In P. Bain, J. Vaes, & J.-P. Leyens (Eds.), *Humanness and dehumanization* (pp. 86–110). London, UK: Psychology Press.

Joy, M. (2010). *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows: An introduction to carnism*. San Francisco, CA: Conari Press.

Jović, N. (2019). Etnička distanca u ogledalu Srba i Albanaca. U S. Surlić, A. Popović (ur.), *REALizacija NORMALizacije, budućnost odnosa Beograda i Prištine* (str. 25-32). Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka i Centar za interdisciplinarne studije Balkana.

Karaz, V., & Perlman, D. (1975). Attribution at the wire: Consistency and outcome finish strong. *Journal of Experimental Social Psychology, 11 (5),* 470-477.

Kellert, S. R., Black, M., Rush, C. R., & Bath, A. J. (1996). Human culture and large carnivore conservation in North America. *Conservation Biology*, *10*(4), 977-990.

Kelley, H. H. (1967). Attribution theory in social psychology. In *Nebraska symposium on motivation*. University of Nebraska Press.

Kostić, A. (2006). *Kognitivna psihologija*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Leite, A. C., Dhont, K., & Hodson, G. (2018). Longitudinal Effects of Human Supremacy Beliefs and Vegetarianism Threat on Moral Exclusion (vs. Inclusion) of Animals. *European Journal of Social Psychology, 49* (1), 179-189. doi: 10.1002/ejsp.2397

LeVine, R. A., & Campbell, D. T. (1972). *Ethnocentrism: Theories of conflict, ethnic attitudes, and group behavior*. John Wiley & Sons.

Leyens, J. P., Rodriguez-Perez, A., Rodriguez-Torres, R., Gaunt, R., Paladino, M. P., Vaes, J., & Demoulin, S. (2001). Psychological essentialism and the differential attribution of uniquely human emotions to ingroups and outgroups. *European Journal of Social Psychology*, *31*(4), 395-411.

Luke, M. A., & Maio, G. R. (2009). Oh the humanity! Humanity-esteem and its social importance. *Journal of Research in Personality*, *43*(4), 586-601.

MacInnis, C. C., & Hodson, G. (2012). Intergroup bias toward "Group X": Evidence of prejudice, dehumanization, avoidance, and discrimination against asexuals. *Group Processes & Intergroup Relations*, *15*, 725–743. doi:10.1177/1368430212442419

McConnell, A. R., Brown, C. M., Shoda, T. M., Stayton, L. E., & Martin, C. E. (2011). Friends with benefits: On the positive consequences of pet ownership. *Journal of Personality and Social Psychology, 101(6),* 1239–1252. doi:10.1037/a0024506

Medin, D. L., & Atran, S. (2004). The native mind: biological categorization and reasoning in development and across cultures. *Psychological review*, *111*(4), 960-983.

Milošević, L. (2004). Srbi o drugima, društvena udaljenost Srba od pripadnika drugih naroda, nacionalnih manjina i etničkih grupa u jugoistočnoj Srbiji. U Lj. Mitrović, D.B, Đorđević

i D. Todorović (ur.), *Kvalitet međuetničkih odnosa, svest o regionalnom identitetu i mogućnosti saradnje i integracije na Balkanu* (str. 95−112). Niš: Sven.

MIhIć, I., Rajić, M., Krstić, T., Divljan, S., i Lukić, N. (2016). " Naša priča"–Program podrške roditeljima dece sa smetnjama u razvoju: primer dobre prakse u predškolskim ustanovama. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, *15*(4), 477-498.

Muter, B. A., Gore, M. L., Gledhill, K. S., Lamont, C., & Huveneers, C. (2013). Australian and US news media portrayal of sharks and their conservation. *Conservation Biology*, *27*(1), 187-196.

Plous, S. (1993). The Role of Animals in Human Society. *Journal of Social Issues, 49(1), 1–9.*

Pichastor, F.J. M., Munoz-Rohas, D., Invernizzi, F., & Mugny, G. (2004). Perceived in-group threat as a factor moderating the influence of in-group norms on discrimination against foreigners. *European Journal of Social Psychology, 34*, (2), 135-153.

Popadić, D. (2010). Put iz bratstva i jedinstva – etnička distanca građana Srbije. U S. Mihajlović (ur.), *Kako građani Srbije vide tranziciju: istraživanje javnog mnenja tranzicije* (str. 106−120). Beograd: Friedrich Ebert Stiftung.

Popadić, D i Biro, M. (1999). Autostereotipi i heterostereotipi Srba u Srbiji. *Nova srpska politička misao*, *1-2* , 89−109.

Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L., & Malle, B. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, *67*, 741–63.

Sears, D. O. (1983). The person-positivity bias. *Journal of Personality & Social Psychology, 44*, 233-250.

Sidanius, J., & Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. New York: Cambridge University.

Singer, P. (1975). *Animal liberation: A new ethics for our treatment of animals*. New York: Harper Collins.

Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (1991). A Terror Management Theory of Social Behavior: The Psychological Functions of Self-Esteem and Cultural Worldviews. *Advances in Experimental Social Psychology, 24*, 93-159. doi: 10.1016/S0065-2601(08)60328-7

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behaviour. In S. Worchel, & W. G. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations*. Chicago, USA: Nelson-Hall.

Tajfel, H. (1969). Cognitive aspects of prejudice. *Journal of Social Issues*, *25*, 79-97.

Tam, T., Hewstone, M., Kenworthy, J. B., Cairns, E., Marinetti, C., Geddes, L., & Parkinson, B. (2008). Postconflict reconciliation: Intergroup forgiveness and implicit biases in Northern Ireland. *Journal of Social Issues*, *64*(2), 303-320.

Taylor, N., & Signal, D. T. (2005). Empathy and attitudes to animals. *Anthrozoös, 18* (1), 18-27.

Verberk, G., Scheepers, P., & Felling, A. (2002). Attitudes and behavioural intentions towards ethnic minorities: an empirical test of several theoretical explanations for the Dutch case. *Journal of ethnic and migration studies*, *28*(2), 197-219. https://doi.org/10.1080/13691830220124297